

השכלה. גבוהה?

פרופ' שמואל ליימן-ווילצין, ראש המחלקה למדעי המדינה, אוניברסיטת בר-אילן

בלוג מס' 46 – תגובה לזכות יוצרים של הרצאות

כמו בכל בלוג המעורר עניין, מדי פעם בפעם הקוראים טורחים להגיב ושולחים אלי דוא"ל. לפעמים אני משתמש בתגובות כהשראה ל"posts" חדשים ופעם אפילו הבאתי מקבץ של תגובות בנושא שגרם לסערה (מספר 39 כתגובה למספר 37). הפעם, אנסה דבר חדש: הקדשת כל השטח לתגובה שקולה, מקיפה ומעניינת של סטודנט. הוא ממונה מטעם אגודת הסטודנטים על שיבוץ רשימות של סטודנטים אשר העלו על הכתב לעין כל את ההרצאות של המרצים שלהם במחלקה למדעי המדינה. אמנם ישנן נקודה אחת או שתיים, שאני קצת חולק עליהן, אולם חשוב שהצד הנגדי יישמע במלואו ללא צנזורה. תודתי לאסף ויניגר.

wilzis@mail.biu.ac.il

*****

שלום פרופ' וילציג,

בתגובה לבלוג מס' 44 – הרצאות זכויות יוצרים: הילכו שניהם יחדיו?

שמי אסף ואני סטודנט שנה ג' במחלקה למדעי המדינה. במקביל אני נושא בתפקיד מנהל אתר האינטרנט של אגודת הסטודנטים, וכמו כן אני המייסד ואחד המפעילים של נישת מדעי המדינה באתר האגודה. היות ויצא לי להיתקל בפוסט שלך הנוגע בעניין זכויות היוצרים, מצאתי לנכון לכתוב לך את דעתי בנושא.

שלוש שאלות הועלו על-ידך באשר להעלאת סיכומי הרצאות באתר האגודה:

1. האם זה חוקי?
2. האם זה חינוכי?
3. האם זה מוסרי?

1. מבחינה משפטית אין כל ספק בשאלת זכויות היוצרים בהרצאות - ברור כי חוק זכויות היוצרים תקף גם לגבי הרצאות, והדבר מבוסס על פסק דין שניתן בעניין ע"י ביהמ"ש העליון:

<http://elyon1.court.gov.il/Files/03/170/081/c14/03081170.c14.HTM>
http://www.tglaw.co.il/full_news.asp?cat=4&newsid=2

יחד עם זאת קובע ביהמ"ש העליון כי יש בדיני זכויות היוצרים כדי לשמור על האינטרסים של הצדדים השונים:

"על ההרצאה, למשל, להיות מקורית; יש לבחון שהסטודנט העתיק את הביטוי המוגן ולא אך רעיונות שאינם מוגנים; ההעתקה יכולה לחסות תחת הגנת השימוש ההוגן אם היא, לדוגמה, לשם "לימוד עצמי" או "מחקר"; וכיצא באלו דינים הבאים להבטיח כי יישמר איזון ראוי בין צרכי הצדדים" (סעיף 26 בפס"ד).

לפיכך, יש לקחת בחשבון כי סיכומי ההרצאות באתר הנם לצורך "לימוד עצמי", וכי אין הם משמשים לצורך הפקת רווחים ע"י גורם כזה או אחר. יתרה מזאת, נתוני הורדות הקבצים ממחשבים כי קיים מתאם בין כמות ההורדות פר קובץ בקורס ובין כמות הסטודנטים הרשומה בקורס – יש להסיק מכך כי אותם סטודנטים שגם כך רשומים באותם קורסים, הם אלה העושים שימוש בסיכומי ההרצאות באתר, וכמובן שיש בכך גם היגיון רב. אעפ"כ, כאשר מתגלה כי מרצה מתנגד לפרסום הרצאותיו ומבקש להסירם מהאתר, המדיניות כעת היא לכבד את רצונו. יש לציין כי פניות מסוג זה הן נדירות – בנישת מדעי המדינה מעולם לא נתקלתי בפניה כזו.

2. מדיניות האגודה באשר לסיכומים באתר היא כי "אין אחריות, אין הסתמכות", כאשר הסיכומים אמורים לשמש כחומר עזר נוסף בלבד. יש לציין כי בכל דף באתר שבו מוצגים סיכומים רשומה הערת אזהרה מודגשת וברורה בזו הלשון: **"אגודת הסטודנטים אינה אחראית בשום צורה שהיא לתוכן הקבצים. האחריות לבדיקת שלמות ואמינות החומר מוטלת במלואה על הגולשים"**.

באשר לאפשרות שיבוש דבריו של המרצה, דבר זה עלול לקרות כמובן גם בסיכומי הרצאות בכתב שמועברים מיד ליד, כך שאין בסיכומים באתר כדי להוריד או להוסיף בעניין. אגודת הסטודנטים אינה יכולה לבקש מהמרצים שיבדקו את רשימות ההרצאות על האתר, פשוט משום שהיא מהווה גורם פסיבי בהעלאת הסיכומים. האגודה מספקת את התשתית בלבד - קרי הפלטפורמה הדינאמית של אתרי המחלקות, כאשר מי שמנהל את האתרים בפועל הנם קבלני משנה (סטודנטים שאינם בהכרח פעילים באגודה ו/או מועסקים על-ידה) להם ניתנות הרשאות כניסה ייחודיות המאפשרות הזנה של תכנים. אגודת הסטודנטים אינה מתערבת באוטונומיה הניהולית של קבלני המשנה. כמי שבמקביל משמש גם כמנהל משנה בנישה של מדעי המדינה, אני יכול לומר שהסבירות שאפנה ישירות לכל מרצה בבקשה שייבדקו את טיב סיכומי ההרצאות הוא אפסי. מבחינה זו קיימת גם הסכנה שפניה אליהם תעורר את הדוברים משנתם בעניין זכויות היוצרים. פתרון אפשרי הוא שת"פ בין קבלני המשנה ובין ראשי המחלקות, והסדרת העניין בצורה גורפת בהתאם לאינטרסים של כל הגורמים.

אכן מבחינת התיישנותם של הסיכומים עלולה להיווצר בעייתיות מסוימת, אך גם כאן יש לזכור כי במרבית הסיכומים מצוין התאריך, ויש בכך כדי להוות מקדם בטיחות עבור הסטודנטים, שיידעו כי עליהם לבדוק את מידת הרלוונטיות של החומר. בכל מקרה, אני סבור כי יש לתת גם את הקרדיט לסטודנטים עצמם, שיידעו לברור מה טוב עבורם, וכי יידעו לאמוד את טיב הסיכומים. הניסיון גם מלמד כי במקרים בהם ישנם מספר סיכומים בקורס מסוים, הסטודנטים יודעים כיצד לדוג את הסיכום האיכותי, והדבר מתבטא בכמות הורדות גדולה יותר, המהווה גם היא מעין משוב סטודנטים על טיב הסיכום. יתכן ונכון יהיה להוסיף בעתיד אפשרות אינטראקטיבית לדירוג הסיכומים ע"י המשתמשים באתר, אך בסופו של דבר, אם טיב הסחורה יהיה נמוך, האתר יגווע מעצמו עקב חוסר ביקוש.

3. באשר לפן המוסרי אני סבור שכדאי לזכור שהאקדמיה בתצורה המוכרת לנו כיום, קמה מתוך מאבק בין הכנסיה והשלטונות האזרחיים ובין משכילים שרצו לשמור על עצמאות רוחנית, ולהגן על חשיבה יוצרת ומחדשת, המשוחררת מכל איום חיצוני בשל רעיונות חדשים. חיפוש זה היה חתירה לחירות אקדמית, זו המהווה תנאי בסיסי ומוקדם ליצירת ידע חדש, ולפיכך גם להתפתחות הציביליזציה. האקדמיה ביקשה בעצם ליצור חממת ידע ותבונה חופשיים עבור האנושות, המוגנים מפני דיכוי של גורמים חיצוניים. נראה לי כי קנאות יתרה לעניין זכויות היוצרים מהווה סוג של בגידה בשליחות זו. דווקא כעת, כאשר אפשרות הפצת הידע מעבר לכותלי האוניברסיטה נעשתה כה ממשית, עקב מהפכת המידע והתפתחות

האינטרנט, ניתן היה לצפות כי האוניברסיטאות יהיו מי שיהוו את חוד החנית במערכה על חופש המידע.

שתי כתבות מומלצות בנושא:

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3257010,00.html>

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3257014,00.html>

בכבוד רב,
אסף ויניגר

נ.ב.

הדברים שנכתבו על-ידי מהווים את דעתי האישית בלבד והם נכתבו תחת הכובע של סטודנט במחלקה, ולא כתגובה רשמית של אגודת הסטודנטים.